

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ทฤษฎีการบริโภค

ก่อนทศวรรษที่ 1930 นักเศรษฐศาสตร์คลาสสิกสนใจความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคกับอัตราดอกเบี้ย John Maynard Keynes เป็นคนแรกที่สนใจความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคกับรายได้ ต่อมาได้ขยายความโดยนักเศรษฐศาสตร์รุ่นถัดมาซึ่งเชื่อว่า สมมติฐานรายได้สมบูรณ์ (absolute income hypothesis) นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีการบริโภคอื่นๆ ที่ได้รับความนิยมเช่นกัน ได้แก่ สมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (relative income hypothesis) และสมมติฐานวัฏจักรชีวิต (life cycle hypothesis)

1) สมมติฐานรายได้สมบูรณ์ (Absolute Income Hypothesis)

John Maynard Keynes ได้เขียนทฤษฎีการบริโภคแบบรายได้สมบูรณ์ โดยอธิบายพฤติกรรมการบริโภคโดยสรุปสาระสำคัญได้ว่า จากการวิเคราะห์ตามกฎจิตวิทยาขั้นพื้นฐานบวกกับการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ พบว่าโดยทั่วไปบุคคลจะบริโภคเพิ่มขึ้นต่อเมื่อรายได้เพิ่มขึ้น แต่การบริโภคที่เพิ่มขึ้นนั้นจะน้อยกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น และยังคงพบอีกว่า เมื่อระดับรายได้ของบุคคลสูงขึ้น บุคคลจะบริโภคในสัดส่วนที่มีต่อรายได้ลดลง นั่นคือค่า APC ลดลงแต่ในทางตรงกันข้ามถ้าระดับรายได้ต่ำลง บุคคลกลับจะบริโภคในสัดส่วนที่มีต่อรายได้สูงหรือค่า APC สูง เหตุผลที่เป็นเช่นนี้เพราะ ณ ระดับรายได้ต่ำนั้น การจัดหาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัวย่อมมีความสำคัญและจำเป็นเหนือการออม แสดงว่าบุคคลจะออมมากขึ้นก็ต่อเมื่อตัวเองและครอบครัวมีปัจจัยพื้นฐานได้รับการบำบัดอย่างเพียงพอแล้วเท่านั้น

James Tobin มีความเห็นว่า การที่เส้นฟังก์ชันการบริโภคในระยะสั้นเลื่อนสูงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป ก็เพราะว่าประเทศชาติมีสินทรัพย์มากขึ้น ความหมายของสินทรัพย์ (wealth) ของ James Tobin จำกัดเฉพาะสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องสูง (liquid asset) เช่น เงินสด เงินฝาก ธนาคารและพันธบัตรเงินฝาก เป็นต้น ถ้าสินทรัพย์สภาพคล่องเหล่านี้มีมูลค่าสูงขึ้นย่อมทำให้ประชาชนบริโภคมากขึ้น แต่ทั้งนี้ปัจจัยอื่นๆ ต้องไม่เปลี่ยนแปลงในเมื่อสินทรัพย์และรายได้ต่างสูงขึ้นทำให้ฟังก์ชันการบริโภคเลื่อนสูงขึ้นและเป็นเหตุผลเพียงพอที่จะอธิบายว่าทำไม APC จึงมีค่าค่อนข้างต่ำเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไป

ภายใต้สมมติฐานรายได้สมบูรณ์นั้น การบริโภคถูกกำหนดโดยรายได้ที่ผู้บริโภคได้รับในแต่ละความสัมพันธ์ระยะสั้น หนึ่งข้อสรุปของสมมติฐานรายได้สมบูรณ์ตรงกับคุณสมบัติของฟังก์ชันช่วงเวลา ดังนั้นความสัมพันธ์พื้นฐานระหว่างการบริโภคและรายได้ตามทฤษฎีนี้จึงเป็นการบริโภคในระยะสั้น นั่นคือค่า APC จะลดลงเมื่อรายได้สูงขึ้น แต่ไม่ตรงกับคุณสมบัติของฟังก์ชันการบริโภคระยะยาว เพราะในระยะยาวนั้น APC เกือบจะมีค่าคงที่หรือเพิ่มสูงขึ้นเล็กน้อยเท่านั้น นักเศรษฐศาสตร์เคนส์ได้ให้เหตุผลหลายอย่างที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์เช่นนี้ได้เช่น

- 1) เมื่อประชาชนมีความร่ำรวยมากขึ้นจะมีแนวโน้มใช้จ่ายในการบริโภคในสัดส่วนที่สูงขึ้นกว่าเดิมในทุกระดับรายได้ นั่นคือ เส้นฟังก์ชันการบริโภคจะเลื่อนสูงขึ้น
- 2) ในระยะยาวนั้นจะมีการอพยพจากประชาชนในชนบทเข้ามาอยู่ในเมืองและโดยทั่วไปแล้วแนวโน้มการบริโภคของคนในเมืองมักสูงกว่าคนในชนบท ดังนั้นการเคลื่อนย้ายของประชากรจึงทำให้เส้นฟังก์ชันการบริโภคเลื่อนสูงขึ้น
- 3) ในระยะยาวนั้นสัดส่วนของคนสูงอายุในประชากรมีมากขึ้นและเนื่องจากการบริโภคต่อบุคคลของกลุ่มคนในวัยนี้ลดลงช้ากว่ารายได้ต่อบุคคล ดังนั้นเส้นฟังก์ชันการบริโภคจึงมีแนวโน้มเลื่อนสูงขึ้น เมื่อจำนวนคนในกลุ่มผู้สูงอายุนี้ได้กลายเป็นสัดส่วนที่สูงขึ้นของประชากรทั้งประเทศ
- 4) ในระยะยาวนั้นได้มีสินค้าอุปโภคบริโภคเกิดขึ้นมากมายและมีจำนวนมากขึ้นทุกทีซึ่งประชากรในฐานะผู้บริโภคได้รับแรงกระตุ้นจากการโฆษณาสินค้า สินค้าที่เกิดใหม่นั้นเป็นสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ดังนั้น ฟังก์ชันการบริโภคจึงเลื่อนสูงขึ้น

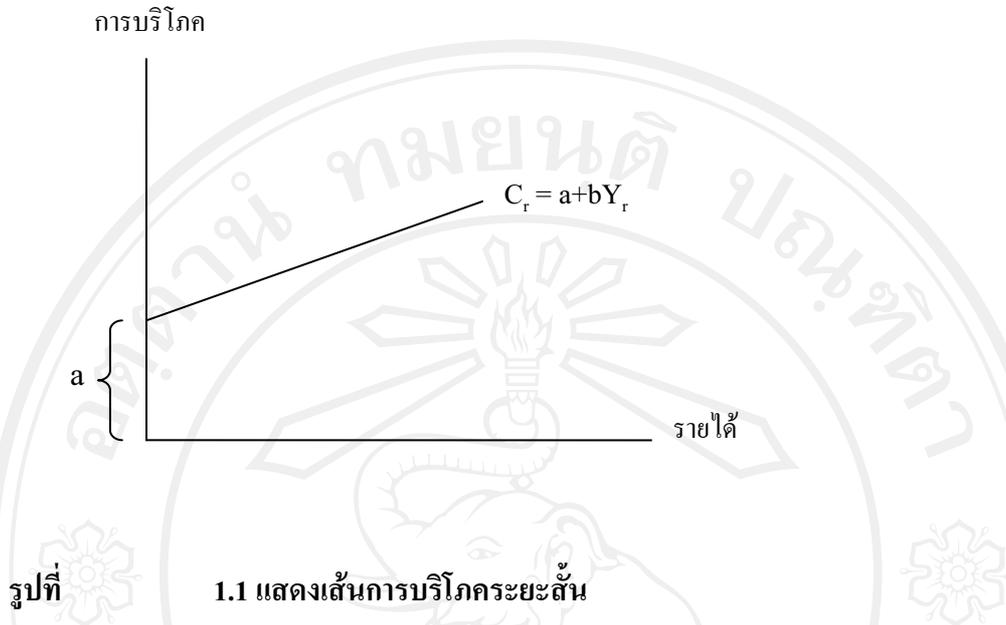
ปัจจัยเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้ฟังก์ชันการบริโภคเพิ่มสูงขึ้นทั้งสิ้นการบริโภคที่เพิ่มขึ้นตามเหตุผลดังกล่าวนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และการบริโภคเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างจะคงที่ แม้ว่ารายได้จะเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไปก็ตาม

ฉะนั้น เราสามารถนำมาเขียนความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคและรายได้ในรูปของสมการการบริโภคระยะสั้น ได้ดังนี้

$$C_r = a + bY_r$$

โดยที่ C_r = การบริโภคที่แท้จริง (real consumption expenditure)

Y_r = รายได้สุทธิที่แท้จริง (real disposable income)

ดังนั้น จากสมมติฐานแสดงว่า การบริโภคกับรายได้มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน และพฤติกรรมบริโภคจะขึ้นอยู่กับส่วนที่สัมพันธ์กับรายได้ และส่วนที่เป็นรายได้เส้นลาดเอียงจากซ้ายไปขวามีค่าความชันเท่ากับ b เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นการบริโภคจะเพิ่มขึ้น และค่าโน้มเอียงเฉลี่ยการบริโภคจะลดลง โดยผู้บริโภคที่มีรายได้ต่ำจะมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคเป็นสัดส่วนที่มากกว่ารายได้ ทำให้มีค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภคสูง ในขณะที่ผู้มีรายได้สูงจะมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่ารายได้ ทำให้มีค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภคต่ำ

จากสมการการบริโภคในสมมติฐานรายได้สมบูรณ์สามารถหาสมการการออมได้ดังนี้

$$\text{จาก } C_r = a + bY_r ; 0 < b < 1$$

$$\text{และ } Y_r = C_r + S$$

$$\text{จะได้ } S = -a + (1 - b) Y_r$$

$$\text{APS} = \frac{S}{Y_r} = \frac{-a}{Y_r} + (1 - b)$$

นั่นคือ การออม (S) ขึ้นอยู่กับรายได้ มีค่าโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการออม (Marginal propensity to save : MPS) เท่ากับ $(1 - b)$ และค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออม (Average propensity

to save : APS) คือ $\frac{S}{Y}$ ซึ่งเมื่อรายได้เพิ่มขึ้นค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออมจะเพิ่มขึ้น โดยที่ค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออมจะน้อยกว่าค่าความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการออม

2) สมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ (Relative income hypothesis)

ผู้นำเสนอทฤษฎีนี้ ค.ศ. 1949 คือ James S. Duesenberry การวิเคราะห์เริ่มจากสมมติฐานสำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1) ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับการบริโภคของตนโดยเปรียบเทียบกับการบริโภคระดับเฉลี่ยในสังคมยิ่งกว่าการบริโภคของตนเองโดยเอกเทศทั้งนี้เนื่องจากในสังคมเศรษฐกิจที่ถูกครอบงำโดยลัทธิบริโภคนิยม ซึ่งอาศัยสื่อโฆษณาทุกชนิดสร้างแรงขับเคลื่อนให้ผู้บริโภคหลงใหลกับการอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการต่างๆ ดังนั้น ผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของสังคมจะมีค่า APC ค่อนข้างสูง เพราะผู้บริโภคเหล่านี้พยายามรักษาระดับการบริโภคของตนให้ใกล้เคียงกับคนทั่วไปในสังคม ส่วนผู้มีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยของสังคมจะมีค่า APC ต่ำกว่ากลุ่มแรกเพราะแม้จะบริโภคตามเกณฑ์เฉลี่ยหรือสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของสังคมแล้วก็ตามแต่เนื่องจากมีรายได้สูงจึงใช้รายได้เพื่อใช้จ่ายบริโภคในสัดส่วนที่น้อยกว่ากลุ่มแรก

เนื่องจากในระยะยาวหากแบบแผนการกระจายรายได้ในสังคมยังคงเดิมการบริโภคจะเพิ่มขึ้นเป็นสัดส่วนคงที่กับรายได้ที่เพิ่มขึ้น ดังนั้น APC ในระยะยาวจึงมีค่าคงที่

2) นอกเหนือจากระดับรายได้ในปัจจุบันและระดับการบริโภคโดยเฉลี่ยของสังคมแล้วบุคคลยังยึดอยู่กับการบริโภคในระดับสูงที่ผ่านมะนั้นหากแม้ว่ารายได้ในปัจจุบันจะลดต่ำลงแต่ผู้บริโภคก็ยังรักษาระดับการบริโภคไว้ให้อยู่ในระดับเดิมโดยหันไปลดระดับการออมแทนจากสมมติฐานดังกล่าวคูเซนเบอร์รี่ได้สร้างสมการการออมดังนี้

$$\frac{S}{Y} = a_0 + a_1 \frac{S}{\hat{Y}}$$

โดยที่

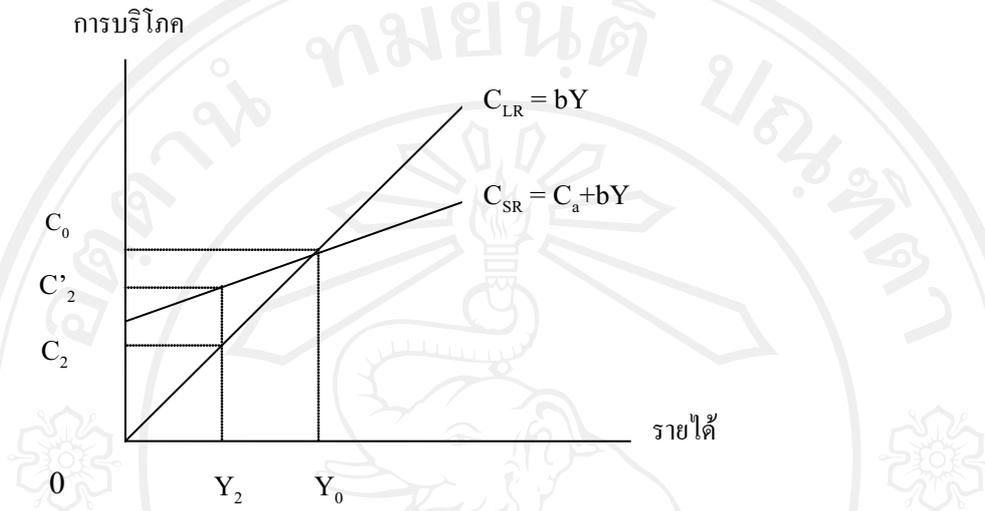
$$S = \text{การออมที่แท้จริง}$$

$$Y = \text{รายได้สุทธิแท้จริงปัจจุบัน}$$

$$\hat{Y} = \text{รายได้สุทธิแท้จริงสูงสุดที่ผ่านมา}$$

จากสมการข้างต้นแสดงว่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออม (Average propensity to save, $APS = \frac{S}{Y}$) จะเพิ่มขึ้น เมื่อรายได้ปัจจุบันเพิ่มขึ้น โดยเปรียบเทียบกับรายได้สูงสุดในอดีต

จากสมมติฐาน 2 ประการข้างต้น นำไปสู่การอธิบายความแตกต่างระหว่างการบริโภคระยะสั้นและระยะยาวดังแสดงในรูปที่ 1.2

รูปที่ 1.2 แสดงเส้นการบริโภคระยะสั้นและระยะยาวตามทฤษฎีรายได้สัมพัทธ์

จากรูปที่ 1.2 เส้น $C_{LR} = bY$ เป็นเส้นการบริโภคระยะยาว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระดับการบริโภคจะแปรผันตามระดับรายได้ในสัดส่วนค่อนข้างคงที่โดยตลอด

การพิจารณาในระยะสั้น ในช่วงที่เศรษฐกิจหดตัว สมมติว่าเดิมบุคคลมีรายได้ที่ Y_0 และการบริโภคในระดับ C_0 ต่อมารายได้ลดลงเหลือ Y_2 เนื่องจากผู้บริโภคเคยชินกับความเป็นอยู่ในระดับการบริโภคที่ C_0 ผู้บริโภคจึงพยายามรักษาระดับการบริโภคให้ใกล้เคียงกับ C_0 เอาไว้ นั่นคือบริโภคที่ C'_2 ซึ่งอยู่สูงกว่า C_2 ซึ่งเป็นระดับการบริโภคที่น่าจะเป็นเส้นการบริโภคระยะสั้นจึงเป็นเส้น $C_a + bY$

ดังนั้น ทฤษฎีว่าด้วยการบริโภคตามสมมติฐานรายได้สัมพัทธ์จึงอธิบายได้ว่า ในระยะสั้น $C = C_a + bY$ โดย $APC > MPC$ และในระยะยาว $C = bY$ โดย $APC = MPC$

3) สมมติฐานรายได้ถาวร (Permanent income hypothesis)

ทฤษฎีนี้ถูกเสนอขึ้นครั้งแรกโดย Milton Friedman ในผลงานวิจัยเรื่อง A Theory of Consumption Function เมื่อปี ค.ศ. 1957 Friedman ก็เป็นนักเศรษฐศาสตร์อีกท่านที่ไม่เห็นด้วยกับ John Maynard Keynes ที่ว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในงวดเวลาใดเวลาหนึ่งจะขึ้นอยู่กับระดับรายได้สมบูรณ์ในงวดเวลานั้น แต่ Friedman เชื่อว่าครัวเรือนจะมีพฤติกรรมในจัดสรรรายได้เพื่อการบริโภค โดยอิงกับรายได้ในระยะยาว (long term income) ที่คาดว่าจะได้รับมากกว่า พร้อมนี้เขาได้กำหนดให้รายได้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ รายได้ถาวร(permanent income) และรายได้ชั่วคราว(transitory income) และกำหนดให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคประกอบไปด้วย 2 ส่วนเช่นกันคือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคถาวร (permanent consumption) และค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคชั่วคราว (transitory consumption) สามารถเขียนในรูปสมการได้เป็น

$$Y = Y^T + Y^P$$

$$C = C^T + C^P$$

Y คือ รายได้ที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาหนึ่ง

Y^T, Y^P คือ รายได้ชั่วคราวและรายได้ถาวรตามลำดับ

C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาหนึ่ง

C^T, C^P คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคชั่วคราวและค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคถาวร ตามลำดับ

Friedman เชื่อว่ารายได้ชั่วคราวซึ่งเป็นรายได้ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดฝันในงวดเวลาใดเวลาหนึ่งอาจมีค่าเป็นได้ทั้งบวกหรือลบแต่ในระยะยาวแล้วรายได้ส่วนนี้จะหักกลมกลบกันพอดี ดังนั้นในระยะยาว รายได้ที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาใดเวลาหนึ่งจึงมีเฉพาะส่วนของรายได้ถาวรเท่านั้น และเหตุผลทำนองเดียวกันนี้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในระยะยาวที่เกิดขึ้นจริงจึงมีเฉพาะส่วนของค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคถาวรด้วยเช่นกัน ภายใต้ข้อสมมติที่ว่า "ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่าง

- 1) รายได้ถาวรกับรายได้ชั่วคราว
- 2) ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคถาวรกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคชั่วคราว
- 3) รายได้ชั่วคราวกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคชั่วคราว

จะได้ว่า ปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนในระยะยาวจะขึ้นอยู่กับ รายได้ถาวร (ควรเป็นรายได้หลังหักภาษีแล้ว) โดยมีความสัมพันธ์กันในสัดส่วนคงที่ สามารถเขียน ในรูปของสมการแสดงความสัมพันธ์ของการบริโภคในระยะยาวได้ ดังนี้

$$C = aY^p \quad (1)$$

a คือ ค่า coefficient ซึ่งแสดงถึงความลาด (slope) ของเส้นการบริโภคระยะยาว นั่นเอง จากสมการ (1) จะได้ว่า

$$\frac{C}{Y^p} = a \quad (2)$$

$\frac{C}{Y^p}$ คือ ค่า APC (average propensity to consume : ความโน้มเอียงเฉลี่ยในการบริโภค) มีค่าคงที่ เท่ากับ a ในขณะเดียวกันที่

$$\begin{aligned} DC &= aD Y^p \\ \frac{DC}{DY^p} &= a \end{aligned} \quad (3)$$

$\frac{DC}{DY^p}$ คือ ค่า MPC (marginal propensity to consume : ความโน้มเอียงหน่วยสุดท้าย ในการบริโภค) ดังนั้นจากสมการ (2) และ (3) กล่าวได้ว่า ในระยะยาวความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับ รายได้เป็นความสัมพันธ์ที่ได้ สัดส่วนกัน (proportional relationship) โดยมีค่า APC คงที่ และเท่ากับ MPC ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ Simon Kuznets

ตามแนวคิดของ Friedman รายได้ถาวร หมายถึง มูลค่าปัจจุบันของรายได้เฉลี่ยระยะยาว ที่คาดว่าจะได้รับจากสินทรัพย์ที่เป็นมนุษย์ (human wealth) และสินทรัพย์ที่ไม่ใช่มนุษย์ (nonhuman wealth) ซึ่งในระยะยาวรายได้ถาวรในงวดเวลาใดเวลาหนึ่งจะเท่ากับรายได้ถาวรในอดีต

$$Y^p_t = Y^p_{t-1}$$

Y^p_t คือ รายได้ถาวรในงวดเวลาที่ t

Y^p_{t-1} คือ รายได้ถาวรในงวดเวลาที่ t-1

แต่หากพิจารณาในระยะสั้น รายได้ถาวรในงวดเวลาใดเวลาหนึ่งจะมีความสัมพันธ์กับ รายได้ถาวรในอดีตและส่วนเปลี่ยนแปลงของรายได้นั้น ซึ่งเชื่อว่าจะมีความสัมพันธ์กันในรูปของ สมการ ดังนี้

$$Y_t^p = Y_{t-1}^p + b(Y_t - Y_{t-1}^p) ; 0 < b < 1 \quad (4)$$

Y_t คือ รายได้ที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาที่ t

b คือ สัดส่วนของรายได้ถาวรที่มาจากรายได้ปัจจุบัน

หากคำนึงถึงช่วงเวลาในสมการ (1) สามารถเขียนสมการ (1) ได้ใหม่ดังนี้

$$C_t = aY_t^p \quad (5)$$

แทนสมการ (4) ในสมการ (5) จะได้

$$\begin{aligned} C_t &= a(Y_{t-1}^p + b(Y_t - Y_{t-1}^p)) \\ C_t &= a(1-b)Y_{t-1}^p + abY_t \end{aligned} \quad (6)$$

หาค่า APC จะได้

$$\frac{C_t}{Y_t} = \frac{a(1-b)Y_{t-1}^p}{Y_t} + ab \quad (7)$$

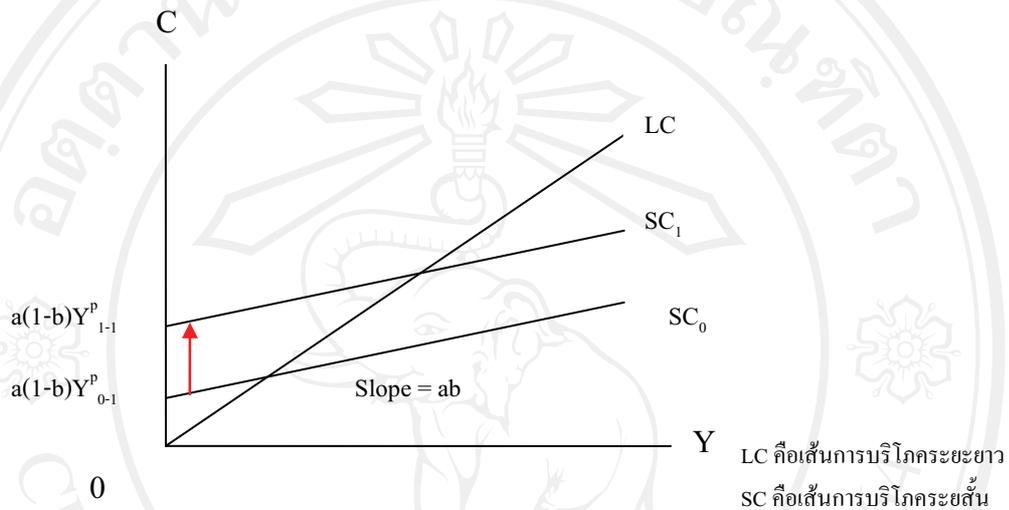
หาค่า MPC จะได้

$$\frac{DC_t}{DY_t} = ab \quad (8)$$

จากสมการ (6) (7) และ (8) ทำให้สามารถกล่าวได้ว่า พฤติกรรมการบริโภคในระยะสั้น ณ งวดเวลาใดเวลาหนึ่งตามทฤษฎีนี้จะให้ลักษณะของเส้นการบริโภคตัดกับแกนค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภค ที่ระดับ $a(1-b)Y_{t-1}^p$ ซึ่งค่าตัดแกนนี้จะมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับอิทธิพลของรายได้ถาวรในอดีต (Y_{t-1}^p) นั่นเองความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับรายได้ในระยะสั้นเป็นสัมพันธ์

ที่ไม่ได้สัดส่วนกัน (nonproportional relationship) โดยเมื่อระดับรายได้สูงขึ้นเรื่อยๆและสูงกว่ารายได้ถาวรในอดีต ค่าAPC จะลดลง ในขณะที่ค่า $APC > MPC$ ตลอดเวลา

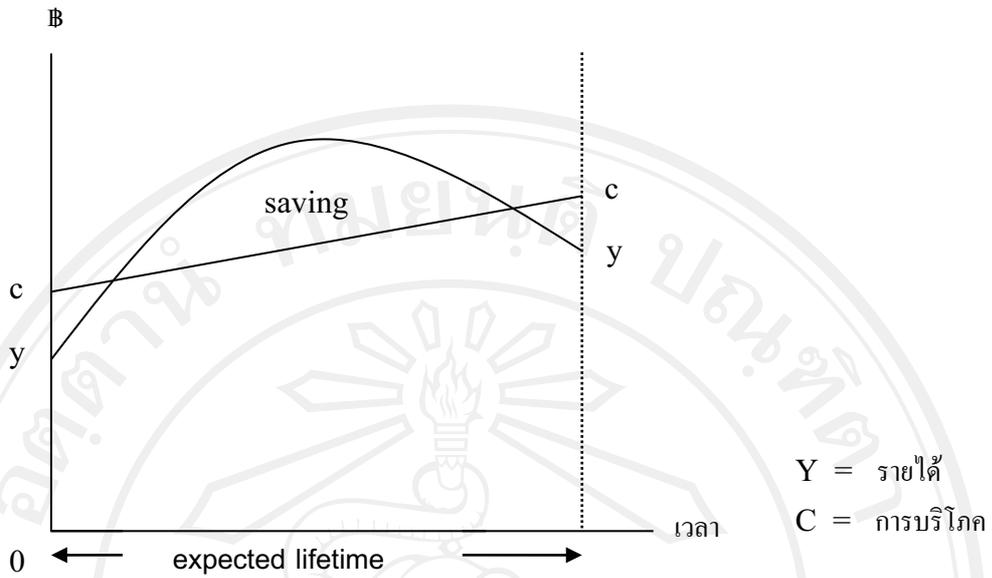
เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมการบริโภคในระยะยาวและระยะสั้นตามแนวคิดของทฤษฎีนี้ได้ง่ายขึ้น สามารถแสดงโดยรูปที่ 1.3 ได้ ดังนี้

รูปที่ 1.3 พฤติกรรมการบริโภคในระยะยาวและระยะสั้น

4) สมมติฐานวัฏจักรชีวิต (Life cycle hypothesis)

จากแนวคิดของ Albert Ando and Franco Modigliani และ Richard Brumberg (1963) เชื่อว่าปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในงวดเวลาหนึ่งจะขึ้นอยู่กับภาระค่างานของรายได้ตลอดช่วงอายุขัยทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต หากพิจารณา การกระจายรายได้และปริมาณ การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในวัฏจักรชีวิตที่ควรจะเป็นของบุคคลหนึ่งๆ ดังรูปที่ 1.4 จะเห็นว่าในช่วงชีวิตของบุคคลขณะที่มีอายุน้อย จะมีระดับรายได้อยู่ในระดับต่ำและจะมีรายได้สูงขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น ต่อมาเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุก็น่าจะมีรายได้ลดลงอีกครั้ง การกระจายรายได้ตลอดช่วงอายุขัยจึงมีลักษณะเป็นไปตามเส้น yy ส่วนปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของบุคคลจะสูงขึ้นเป็นลำดับตามอายุขัย โดยมีลักษณะของการกระจายปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคตามเส้น cc เมื่อทำการเปรียบเทียบกันระหว่างเส้น yy และ cc แล้วจะพบว่าในช่วงต้นของชีวิตบุคคลจะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ดังนั้นบุคคลจึงต้องประพัตินเป็นผู้ก่อหนี้ ต่อมาในช่วงกลางของชีวิตจึงจะเริ่มที่จะมีรายได้เหลือจ่ายจนสามารถชดใช้หนี้เดิมได้ และเก็บเงินสะสมไว้สำหรับช่วงปลายของชีวิตเงินสะสมส่วนนี้ก็คือส่วนของเงินออมนั่นเอง

รูปที่ 1.4 รายได้และการบริโภคตามสมมติฐานวัฏจักรชีวิต

2.2.2 การออมกับทฤษฎีการบริโภค

จากที่กล่าวไปแล้วว่าการบริโภคและการออมเป็นของคู่กัน ดังนั้น การออมจึงมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการบริโภคอย่างใกล้ชิด

1) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ (Absolute income hypothesis of consumption) ตามแนวคิดของ John Maynard Keynes จากสมการการบริโภค คือ

$$\text{จาก } C = a + bY \quad ; a > 0 ; 0 < b < 1 \quad (11)$$

$$\text{และ } Y = C + S \quad (12)$$

แทนค่า (11) ใน (12) แล้วย้ายข้างสมการจะได้ว่า

จะได้

$$S = -a + (1 - b)Y$$

$$APS = \frac{S_t}{Y_t} = \frac{-a}{Y_t} + (1 - b)$$

นั่นคือ การออม (S) ขึ้นอยู่กับรายได้ที่หักภาษีแล้ว มีค่าความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการออม (MPS: marginal propensity to save) เท่ากับ $(1 - b)$ และค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการ

ออม (APS: average propensity to save) เท่ากับ $\frac{-a}{Y_t} + (1-b)$ ซึ่งเมื่อรายได้เพิ่มขึ้นค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออมจะเพิ่มขึ้น โดยที่ค่าความโน้มเอียงเฉลี่ยในการออมจะน้อยกว่าค่าความโน้มเอียงหน่วยสุดท้ายในการออม

2) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (relative income hypothesis of consumption) ตามแนวคิดของ James S. Duesenberry เชื่อว่าครัวเรือนที่มีระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและระดับรายได้อยู่ในระดับหนึ่งแล้วจะไม่ลดระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคให้ต่ำกว่าเดิมเมื่อระดับรายได้ในปัจจุบันเปรียบเทียบกับรายได้ที่เคยได้รับสูงสุด (previous peak income) แยกตามแนวความคิดนี้จะได้สมการค่า APC จึงสูงขึ้น สามารถเขียนในรูปสมการได้ คือ

$$\begin{aligned} \text{APC} &= c - \frac{dY}{Y_p} \\ \frac{C}{Y} &= c - \frac{dY}{Y_p} \end{aligned} \quad (13)$$

โดยที่ C คือ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค

c คือ ค่า APC ในขณะที่ย $\frac{Y}{Y_p}$ เท่ากับ 0

d คือ ค่า coefficient ซึ่งแสดงถึงความชันของเส้นแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง APC และ $\frac{Y}{Y_p}$

Y คือ ระดับรายได้ในงวดปัจจุบัน

Y_p คือ ระดับรายได้สูงสุดที่ครัวเรือนเคยได้รับในงวดเวลาก่อน

ซึ่งในอันที่จริงแล้วสมการข้างต้นเป็นสมการที่ตัดทอนให้เหลือแนวคิดเฉพาะในด้านการบริโภคเท่านั้น ซึ่งเดิมทีเดียวแนวคิดของ James S. Duesenberry เริ่มจากด้านการออมเป็นหลัก อย่างไรก็ตามเราสามารถกำหนดแนวคิดให้ย้อนกลับไปที่ด้านการออมได้ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{จาก } \frac{C}{Y} + \frac{S}{Y} &= 1 \\ \frac{C}{Y} &= 1 - \frac{S}{Y} \end{aligned} \quad (14)$$

แทนสมการ (15) ใน (13) จะได้ว่า

$$1 - \frac{S}{Y} = c - \frac{dY}{Y_p}$$

$$\frac{S}{Y} = (1 - c) + \frac{dY}{Y_p}$$

$$\frac{S}{Y} = e + \frac{dY}{Y_p} \quad (15)$$

โดยที่ e คือ ค่า APS ในขณะที่ $\frac{dY}{Y_p}$ เท่ากับ 0 ซึ่งเท่ากับ $1 - c$

สมการ (15) เป็นสมการเริ่มต้นของทฤษฎีการบริโภคตามแนวคิดนี้กล่าวคืออัตราส่วนของปริมาณการออมต่อรายได้ของครัวเรือนจะขึ้นอยู่กับระดับรายได้ในงวดปัจจุบันเมื่อเทียบกับระดับรายได้สูงสุดที่ครัวเรือนเคยได้รับในงวดเวลา ก่อน และจากสมการนี้เราจะได้สมการการออมคือ

$$S = eY + \frac{dY^2}{Y_p}$$

3) ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร(permanent income theory of consumption) ตามแนวคิดของ Friedman เชื่อว่าครัวเรือนจะมีพฤติกรรมในการจัดสรรรายได้เพื่อการบริโภคโดยอิงกับรายได้ในระยะยาวที่คาดว่าจะได้รับพร้อมทั้งได้กำหนดรายได้ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ รายได้ถาวร (permanent income) และรายได้ชั่วคราว (transitory income) ซึ่งตามทฤษฎีนี้ปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนจะขึ้นอยู่กับรายได้ถาวร โดยครัวเรือนจะไม่ทำการบริโภคในส่วน of รายได้ชั่วคราว ดังนั้นจากการที่การออมเป็นเงินส่วนเหลือที่ไม่ได้ทำการบริโภคแล้ว จึงสามารถเกิดได้ทั้งจากส่วนของรายได้ถาวรและรายได้ชั่วคราวสามารถเขียนสมการการออมได้ดังนี้

$$S = f + gY^T + hY^P$$

โดยที่ f คือ ปริมาณการออม ในขณะที่ยังไม่มีรายได้
 g คือ สัดส่วนของรายได้ชั่วคราวซึ่งมีผลต่อการออม
 h คือ สัดส่วนของรายได้ถาวรซึ่งมีผลต่อการออม
 Y^T, Y^P คือ รายได้ชั่วคราวและรายได้ถาวร ตามลำดับ

4) ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (life-cycle theory of consumption) ตามแนวคิดของ Franco Modigliani, Albert Ando และ Richard Brumberg เชื่อว่าปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในงวดเวลาหนึ่งจะขึ้นอยู่กับการคาดคะเนของรายได้ตลอดช่วงอายุขัยทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต หากพิจารณาการกระจายรายได้และปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในทฤษฎีวัฏจักรชีวิตที่ควรจะเป็นของบุคคลหนึ่งๆจะเห็นว่าในช่วงชีวิตของบุคคลขณะมีอายุน้อย จะมีรายได้อยู่ในระดับต่ำ และจะมีรายได้สูงขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น ต่อมาเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุก็จะกลับมามีรายได้ลดลงอีกครั้ง ส่วนปริมาณการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของบุคคลก็จะสูงขึ้นตามลำดับอายุขัย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในช่วงต้นของชีวิต บุคคลจะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค ดังนั้นบุคคลจึงต้องประหยัดเงินเป็นผู้ออกหน้า ต่อมาในช่วงกลางของชีวิตจึงเริ่มจะมีรายได้เหลือใช้จ่ายจนสามารถชดใช้หนี้เดิมได้ และเก็บสะสมไว้สำหรับช่วงปลายของชีวิต เงินสะสมส่วนนี้ก็คือส่วนของเงินออมนั่นเอง

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พนม กิติวัง (2543) ได้ทำการศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการออมของครัวเรือนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการออมครัวเรือนยังให้ความสำคัญการออมกับสถาบันการเงินค่อนข้างสูงคิดเป็นร้อยละ 39.17 ทั้งนี้เนื่องจากสถาบันทางการเงินมีความมั่นคงสูงรองลงมาจะออมในรูปของกรมธรรม์ประกันชีวิตคิดเป็นร้อยละ 22.41 ซึ่งครอบคลุมถึงการรักษาพยาบาลที่อาจเกิดขึ้นและมีการออมในรูปของการฝากแซ่หลักทรัพย์พันธบัตรต่างๆและสลากออมสินธนาคารเพื่อการเกษตรตามลำดับ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการออมของครัวเรือนนั้นจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมของครัวเรือนนั้นมีปัจจัย 2 ตัวแปร คือ รายได้ของครัวเรือนและอายุของหัวหน้าครัวเรือนมีความสำคัญต่อการออมแบบมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีรายได้เพิ่มขึ้น 1 บาท จะทำให้ความโน้มเอียงในการออมเพิ่มขึ้น 0.223 บาทและอายุของหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มขึ้น 1 ปี จะทำให้มีความโน้มเอียงในการออมเพิ่มขึ้น 0.226 บาท โดยมีสัมประสิทธิ์ในการตัดสินใจอยู่ที่ 10.6% แนวโน้มการออมของครัวเรือนในอนาคตพบว่ากลุ่มของครัวเรือนตัวอย่างร้อยละ 95.2 คาดว่าจะออม ซึ่งจะออมในรูปแบบใดนั้น ครัวเรือนให้ความสำคัญในด้านความเชื่อมั่นถึงร้อยละ 41.20 เหตุผลสำคัญรองลงมาได้แก่ผลตอบแทนและชนิดสินทรัพย์ที่มีสภาพคล่องการโฆษณาจูงใจให้ออม ตามลำดับ สำหรับครัวเรือนที่คาดว่าจะไม่ออมในอนาคต ซึ่งร้อยละ 35.71 เนื่องจากไม่รู้จะออมรูปแบบใด ร้อยละ 28.57 จะไม่ออมเนื่องจากผลตอบแทนที่ได้รับไม่น่าพอใจและเหตุผลรองลงมาคือไม่มีสภาพคล่องพอ ไม่เชื่อมั่นในความมั่นคงของสถาบันการเงิน

ปิยบุษ ตู่แก้ว (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบการบริโภคและการออมของครัวเรือน ในจังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนในจังหวัดเชียงรายมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคเฉลี่ย 99,457 บาทต่อปี ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดการใช้จ่ายเพื่อบริโภคของครัวเรือนคือรายได้ของครัวเรือน รองลงมาคือจำนวนผู้พึ่งพิง โดยที่ค่าความโน้มเอียงการบริโภคหน่วยสุดท้ายของครัวเรือนคือ 0.904 และถ้าจำนวนผู้พึ่งพิงเพิ่มขึ้น 1 คน ครัวเรือนจะมีรายจ่ายเพิ่มขึ้น 3,239 บาท นอกจากนี้แล้วครัวเรือน ในเขตเทศบาลจะมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมากกว่าครัวเรือนนอกเขตเทศบาล 2,403 บาท ในการประมาณ การมูลค่าการออมนั้นพบว่าครัวเรือนในจังหวัดเชียงรายมีการออมโดยเฉลี่ย 8,283 บาทต่อปี ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการออมของครัวเรือนคือ รายได้ของครัวเรือนและจำนวนผู้พึ่งพิง โดยที่ค่าความโน้มเอียงการออมหน่วยสุดท้ายของครัวเรือนในจังหวัดเชียงราย คือ 0.100 และถ้าจำนวนผู้พึ่งพิงเพิ่มขึ้น 1 คน ครัวเรือนจะมีเงินออมลดลง 380 บาท ครัวเรือนในเขตเทศบาลมีจำนวนเงินอมน้อยกว่าครัวเรือนนอกเขตเทศบาลอยู่ 3,366 บาท ผลการศึกษารูปแบบการบริโภคของครัวเรือนในจังหวัดเชียงรายพบว่า ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ของครัวเรือนคือค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค โดยเป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม มากที่สุด ครัวเรือนที่มีระดับรายได้สูงจะมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะ การเดินทางและค่าบริการ สื่อสารและค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภคมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ครัวเรือนในเขต เทศบาลมีค่าใช้จ่ายเพื่อศึกษามากกว่าครัวเรือนนอกเขตเทศบาล สำหรับรูปแบบการออมพบว่า ครัวเรือนที่มีระดับรายได้สูงและปานกลางส่วนใหญ่ทำการออมในรูปเงินฝากในสถาบันการเงิน โดย ฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์หรือกับกองทุนอื่นๆ ในขณะที่ครัวเรือนที่มีระดับรายได้ต่ำส่วนใหญ่มี การออมเงินในรูปการเล่นแชร์หรือการออกเงินกู้

ภูวลักษณ์ สิ้นไชยกิจ (2550) ได้ศึกษารูปแบบการออมภาคครัวเรือนในเขตเมืองและชนบทใน จังหวัดเชียงใหม่ โดยออกแบบสอบถามครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 400 ครัวเรือน และใช้ สมการถดถอยพหุคูณซึ่งอาศัยเทคนิค Ordinary least square ผลการศึกษาครัวเรือนในเขตเมืองพบว่า ส่วนใหญ่โดยเฉลี่ยในครัวเรือนหนึ่งจะมีรายได้จากทรัพย์สินโดยเฉลี่ย 13,285 บาทต่อปีและมีหนี้สิน โดยเฉลี่ย 472,535 บาทต่อปี ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมมากที่สุดได้แก่รายได้จากการทำงานของ ครัวเรือน โดยถ้าครัวเรือนมีรายได้จากการทำงานเพิ่มขึ้น 100 บาท จะส่งผลให้มีเงินออมเพิ่มขึ้น 12.5 บาท รองลงมาคือรายได้จากทรัพย์สินของครัวเรือนโดยถ้าครัวเรือนมีรายได้จากทรัพย์สินเพิ่มขึ้น 100 บาทจะส่งผลให้มีเงินออมเพิ่มขึ้น 58.8 บาท ระดับการศึกษา อายุของหัวหน้าครัวเรือน และพื้นที่เขต เมืองมีอิทธิพลต่อการออมในทิศทางที่เป็นบวกอย่างมีนัยสำคัญ ในขณะที่ตัวแปรหนี้สินมีผลต่อเงิน ออมในทิศทางตรงข้าม ส่วนมูลค่าทรัพย์สินและจำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนผลการศึกษาครัวเรือนในเขตชนบท พบว่ามีรายได้จากการทำงานโดยเฉลี่ย 300,478 บาทต่อปี

มีรายได้จากทรัพย์สินโดยเฉลี่ย 2,076 บาทต่อปี และมีหนี้สินโดยเฉลี่ย 243,933 บาทต่อปี ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการออมมากที่สุดได้แก่รายได้จากทรัพย์สินของครัวเรือน โดยถ้าครัวเรือนมีรายได้จากทรัพย์สินเพิ่มขึ้น 100 บาทจะส่งผลให้มีเงินออมเพิ่มขึ้น 24.7 บาท รองลงมาคือรายได้จากการทำงานของครัวเรือน โดยถ้าครัวเรือนมีรายได้จากการทำงานเพิ่มขึ้น 100 บาท จะส่งผลให้มีการออมเพิ่มขึ้น 0.5 บาท ส่วนหนี้สินในครัวเรือนและจำนวนผู้พึ่งพิงมีอิทธิพลต่อการออมในทิศทางตรงข้าม

ประยงค์ คุศิริสิน (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการออมของครัวเรือนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ครัวเรือนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 331 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 82.8 ของกลุ่มตัวอย่างที่มีการออม ส่วนครัวเรือนที่เหลืออีก 69 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 17.2 ของกลุ่มตัวอย่างไม่มีการออมเนื่องจากการมีภาระรายจ่ายมาก เมื่อศึกษาในส่วนของครัวเรือนที่มีการออม 331 ครัวเรือนพบว่าหัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุระหว่าง 46-50 ปี มีการศึกษาระดับปริญญาตรี สถานภาพสมรส หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการค้าขาย มีอาชีพรองคือการรับจ้าง อาชีพหลักของกลุ่มสมรสคือการรับจ้าง จำนวนบุตรที่อยู่ในการดูแล 2 คนรายได้รวมของครัวเรือน 30,001-40,000 บาทต่อเดือน รายจ่ายรวมของครัวเรือน 30,001-40,000 บาทต่อเดือน ภาระรายจ่ายของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายด้านอาหาร เสื้อผ้า-ของใช้โดยมีการใช้บัตรเครดิตเพื่อชำระค่าใช้จ่าย ซึ่งครัวเรือนส่วนใหญ่มีบัตรเครดิต 2 ใบ และในการใช้บัตรเครดิตแต่ละครั้งมีการคิดถึงภาระหนี้สินที่จะตามมาก่อนใช้ โดยมีหนี้สินรวมของครัวเรือน 100,001-500,000 บาทและภาระหนี้สินส่วนใหญ่ของครัวเรือนเป็นหนี้สินประเภทหนี้บัตรเครดิต เข้าซื้อสินค้าอุปโภคและเข้าซื้อยานพาหนะด้านพฤติกรรมการออมของครัวเรือนพบว่า ภาคครัวเรือนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่รับทราบถึงนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาลแต่มีความรู้ในระดับรู้ปานกลาง โดยมีระยะเวลาการออมของครัวเรือน 10-12 ปี ด้านรูปแบบการออมของครัวเรือนพบว่า ครัวเรือนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีการเลือกใช้บริการของธนาคาร กองทุนประกันสังคมและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการในรูปแบบเงินฝากต่างๆ เงินสมทบประกันสังคมและเงินสะสมกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ ตามลำดับ นอกจากนี้ครัวเรือนยังมีการออมนอกระบบสถาบันการเงินในรูปแบบของการซื้อทองคำและการซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน การศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการ ออมของครัวเรือนพบว่า ปัจจัยทางการตลาดที่มีผลต่อ การออมของครัวเรือนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านผลิตภัณฑ์การออมคือการมีให้เลือกหลายรูปแบบและเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำให้เงินออมมีความปลอดภัยไม่ลดมูลค่า ด้านผลตอบแทนจากการออมคืออัตราผลตอบแทนที่ได้รับและด้านการส่งเสริมการตลาดของ

สถาบันการเงินคือการมีเจ้าหน้าที่มาเยี่ยมถึงบ้าน เชื้อเชิญให้ออมเงิน การจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นการออมเงินและมีการรณรงค์การออมผ่านสื่อ

เรา ธนนาทณะชน (2551) ได้ทำการศึกษา รูปแบบการบริโภคและการออมของข้าราชการครู ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าข้าราชการครูมีอายุเฉลี่ย 47.58 ปี มีอายุเวลาราชการเฉลี่ย 23.40 ปี ส่วนใหญ่เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี รายได้ทั้งสิ้นของครัวเรือนพบว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคจะเพิ่มขึ้นตามระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้นมีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยประมาณปีละ 527,438 บาทต่อปี ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคในครอบครัวที่มีผู้พึ่งพิง 2 คน มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นมากที่สุดเท่ากับ 467,629 บาท รองลงมาคือ ครอบครัวที่มีผู้พึ่งพิง 1 คน มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเท่ากับ 391,454 บาท หนี้สินทั้งหมดของครัวเรือน พบว่าช่วงจำนวนหนี้สิน 900,001 บาทขึ้นไปมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมากที่สุดเท่ากับ 720,234 บาท จากการศึกษา รูปแบบการออมของข้าราชการครู โดยพิจารณาจากระดับรายได้พบว่าที่ระดับรายได้ 450,001-600,000 บาทมีการออมมากที่สุด ครอบครัวที่มีผู้พึ่งพิง 3 คนมีการออมมากที่สุด รองลงมาคือครอบครัวที่มีผู้พึ่งพิง 1 คน เหตุผลในการออม